



KARYA JOURNAL OF HEALTH SCIENCE

journal homepage: www.dergipark.org.tr/kjhs



PANDEMİ DÖNEMİNDE ANNELERİN YENİDOĞAN BEBEKLERİNİ ENFEKSİYONDAN KORUMAK İÇİN UYGULADIKLARI YÖNTEMLERİN BELİRLENMESİ

DETERMINING THE METHODS USED BY MOTHERS TO PROTECT THEIR NEWBORN BABIES FROM INFECTION DURING THE PANDEMIC PERIOD

Betül Mammadov^{1*}, Filiz Yarıcı¹, Dilay Necipoğlu²¹Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti²Yakın Doğu Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

ÖZ

Amaç: Covid-19 virüsü 60 yaş üzeri ve kronik hastaları, gebeleri ve yenidoğanları sağlıklı yetişkinlere kıyasla daha olumsuz etkilemiştir. Bu çalışmada, pandemi döneminde annelerin yenidoğan bebeklerini enfeksiyondan korumak için uyguladıkları yöntemlerin belirlenmesi amaçlandı.

Yöntem: Çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden anneler örnekleme yöntemi ile araştırmaya dahil edildi. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanıp sosyal medya üzerinden paylaşılan Google Forms aracılığı ile toplandı.

Bulgular: Araştırmaya 494 anne katıldı. Annelerin %64.4'ünde ev hijyen alışkanlıklarında değişiklik olduğu, %88.7'sinin pandemi sürecinde bebeğinin aşarlarını düzenli olarak yaptırdığı, %74.9'unun bebeği sağlık kontrolüne düzenli götürdüğü, %65.6'sının bebeğini sık sık öpmediği belirlendi. Anne yaşı, eğitim durumu, bebeğin yaşı ve yaşayan çocuk sayısı ile bebeği enfeksiyondan korumaya yönelik bazı davranışlar arasında anlamlı ilişki olduğu bulundu.

Sonuç: Çalışmamızda annelerin bebeklerini emzirme oranları yüksek bulunurken emzirme sırasında maske kullanım oranının çok düşük olduğu saptandı. Bu süreçte doğum yapan annelere bakım veren ebelerin anneleri emzirmeye teşvik etmesi, izolasyon kurallarına uyulmasını sağlaması, annelerin destek ihtiyacı olduğunda telefon ile ulaşılabilir olmaları konusunda tele-sağlık sisteminin güçlendirilmesi, konuyla ilgili güncel rehber önerilerinin takip edilmesi ve aileye bilgi aktarılması yenidoğan bebeği olan aileye verilecek bütüncül ebelik bakımı açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ebelik, Yenidoğan, Pandemi, COVID-19

ABSTRACT

Objective: The Covid-19 virus has affected patients over 60 years of age and chronically ill, pregnant women and newborns more negatively than healthy adults. In this study, it was aimed to determine the methods applied by mothers to protect their newborn babies from infection during the pandemic period.

Method: Mothers who voluntarily agreed to participate in the study were included in the study with the sampling method. The data were collected through Google Forms prepared by the researchers and shared on social media.

Results: A total of 494 mothers participated in our study. It was determined that 64.4% of the mothers had a change in their home hygiene habits, 88.7% of them had their babies vaccinated regularly during the pandemic process, 74.9% of them took the baby to the health check regularly, 65.6% of them did not kiss their baby frequently. It was found that there is a significant relationship between maternal age, education level, baby's age and number of living children and some behaviors to protect the baby from infection.

Conclusion: In our study, while breastfeeding rates of mothers were high, it was found that the rate of using masks during breastfeeding was very low. In this process, the midwives who care for mothers who gave birth encourage mothers to breastfeed, ensure that the isolation rules are followed, strengthen the tele-health system to ensure that mothers can be reached by phone when they need support, follow up the current guide recommendations on the subject and convey information to the family with a holistic baby important for midwifery care.

Key Words: Midwifery, Newborn, Pandemic, COVID-19

GİRİŞ

Tüm dünyada insanların yaşam ve sağlık alışkanlıklarını değiştiren Covid-19 pandemisi tüm yaş gruplarında ne yazık ki invazif bir şekilde yayılımını devam ettirmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) verilerine göre tüm dünyada 5.560.718 ölüm de dahil olmak üzere 336.790.193 onaylanmış Covid-19 vakası tespit edilmiştir [1]. Çalışmalar Covid-19'un çocukluk yaş grubunda görülme sıklığının düşük olduğunu ancak 1 yaş altı dönemde mortalite oranının erişkinlere ve diğer çocukluk çağı yaş gruplarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir [2,5,6]. Bildirilen pozitif vakaların yaş dağılımına bakıldığında; Çin'de vakaların %1'inin 10 yaş altında,

%1'inin 10-19 yaş aralığında olduğu ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ise %0.5'nin 4 yaş altında, %1.3'ünün 5-17 yaş aralığında olduğu bildirilmiştir [2-4]. Covid-19 pandemisi ile anne ve yenidoğan sağlığı hizmetlerine erişimde zorluklar meydana gelmiş ve bu durumun antepartum, intrapartum ve postpartum dönemde maternal, fetal mortalite ve morbiditede artışlarına neden olduğu bildirilmiştir [7,8]. Guttmacher Enstitüsü tarafından yapılan bir çalışma, gebelik ve yenidoğana yönelik sunulan sağlık hizmetleri kapsamında %10'luk bir düşüşün meydana geldiğini ve dünya genelinde daha önceki anne ölümlerine ek olarak 28.000 anne ölümü gerçekleştiğini, 168.000 yenidoğan ölümü ve hizmete ulaşmada

Makale Bilgisi/Article Info

Yükleme tarihi/Submitted: 15.08.2022, **Revizyon isteği/Revision requested:** 08.10.2022, **Son düzenleme tarihi/Last revision received:** 10.10.2022, **Kabul/Accepted:** 31.10.2022

***Sorumlu yazar/Corresponding author:** Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

¹Email: betul.mammadov@neu.edu.tr, ²Email: filiz_atis01@hotmail.com, ³Email: dilaynecipoglu@hotmail.com

yaşanılan bu zorlukların 1.745.000 majör obstetrik komplikasyona sebebiyet verebileceği bildirmiştir [7,9]. Yenidoğanlarda Covid-19 enfeksiyonu görülme olasılığı erişkinlere göre düşük olmakla birlikte hastalığın daha çok asemptomatik seyrettiği ve bunun sebebinin yaşam tarzındaki değişkenler olabileceği bildirilmiştir [10,11]. Covid-19'un yenidoğan bebeğe; yenidoğanların anneleri, bakıcıları, ziyaretçileri veya Covid-19'lu sağlık profesyoneli ile temasta oldukları doğum sonrası dönemde ve öncelikle de solunum damlacıkları ile bulaşabileceği düşünülmektedir. Antepartum, intrapartum ve postpartum dönemde anne ve yenidoğan arasında bulaşma ile ilgili bilgi eksikliğini gidermek için birçok sağlık profesyoneli tarafından güncel durum takip edilmekte ve bulaş halinde anne bebek ayrılmasının risk ve yararlarını bildiren yeni bilgiler paylaşılmaktadır. Normal şartlarda doğumdan sonra yenidoğanın bakımı için en uygun ortamın annenin yanı sıra bulunduğu bilinmesine rağmen, bulaşın gerçekleştiği ya da şüpheli bir Covid-19 teması olan anneden yenidoğan bebeğinin geçici olarak ayrılmasıyla, yenidoğana bulaş riskinin azalabileceği düşünülmektedir. Ancak prematür ya da tıbbi durumu ağır olan bebeklerde kesin ayırma gerekebileceği gibi annenin ve bebeğin bulunduğu kliniğin durumuna göre de süreçte karar verilebileceği düşünülmektedir. Şüpheli veya tanı konulmuş Covid-19 bulaş gerçekleşmiş yenidoğanlar da taburcu olduktan sonra da yakın takip yapılması önemlidir [10].

Covid-19 enfeksiyonu sürekli varyant değişimine uğramasından dolayı yenidoğanlarda yapılmış büyük vaka veya randomize kontrollü çalışmalar literatürde bulunmamaktadır. Bildirilen vakaların çoğu, Çin'in farklı hastanelerinde yapılan küçük vaka serilerine aittir [12]. Anne ve yenidoğan sağlığının korunması, sürdürülmesi ve iyileştirilmesinde ebe ve hemşirelerin önemli role sahip olduğu açıktır. Özellikle ebeler, enfeksiyon yönünden risk altında olan grupları belirlemede ve bulaş oluşmasının önlenmesi için koruyucu sağlık hizmetlerinin sürdürülmesinde önemli bir görev üstlenmektedirler. Bu nedenle bu çalışmada, pandemi döneminde annelerin yenidoğan bebeklerini enfeksiyondan korumak için uyguladıkları yöntemlerin belirlenmesi amaçlandı.

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma, kesitsel tipte tanımlayıcı çalışma olarak yapıldı.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Kuzey Kıbrıs'ta ikamet eden 0-24 ay bebeği olan anneler oluşturdu. Araştırma örnekleme, evreni bilinmeyen örneklem formülü kullanılarak ($n=t.p.q/d^2$) en az 370 kişi olarak belirlendi. Bu çalışmada çevrimiçi anket uygulaması olduğundan ulaşılabilecek minimum örneklemin %33.51'i kadar fazla anneye ulaşılarak toplam 494 kişi çalışmaya dahil edildi.

Verilerin Toplanması

Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan Veri formu ile toplandı. Veri toplama formu 18 sorudan ve 2 bölümden oluşmaktaydı. Birinci bölümde tanıttıcı özelliklere ilişkin 6 soru (yaş, eğitim seviyesi, bebeğin kaç aylık olduğu vb.), ikinci bölümde ise annenin bebeğini Covid-19'dan korumaya yönelik uyguladığı uygulamalara ilişkin 12 soru (özel gün kısıtlaması, kalabalık ortamlara sokma, sağlık kontrollerine düzenli gitme, bebeği sık sık öpme durumu vb.) bulunmaktaydı.

Araştırma verileri Haziran 2021-Ocak 2022 tarihleri arasında toplandı. Çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden anneler örnekleme yöntemi ile çalışmaya dahil edildi. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanıp sosyal medya üzerinden paylaşılan Google Forms aracılığı ile toplandı. Google Forms'un ilk sayfasına çalışmaya ilişkin açıklayıcı bilgiler yazıldı. İkinci sayfasında annelerden alınacak onam formları yer almaktaydı. Üçüncü sayfasında ise çalışmaya ilişkin veri toplama soruları yer almaktaydı.

Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri

Türkçe konuşan ve anlayan, çalışmaya katılmaya gönüllü, 0-24 ay bebeğe sahip olan anneler dahil edildi.

Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımsız değişkenleri; katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, bağımlı değişkeni ise annelerin bebeklerini Covid-19'dan korumak için uyguladıkları uygulama durumlarıdır.

İstatistiksel Analiz

İstatistiksel çözümlerlerde Statistical Package for Social Sciences software version (SPSS) 21.0 (IBM SPSS Corp.; Armonk, NY, USA) paket programı kullanıldı. Tanımlayıcı istatistikler için sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanıldı. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov Smirnov Testi ile test edildi. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için Ki-kare testi, farkı değerlendirmek için One-way Anova testleri kullanıldı. Veriler %95 güven aralığı ve $p<0.05$ hata payı ile değerlendirildi.

Etik Onay

Çalışmanın yürütülebilmesi için Yakın Doğu Üniversitesi Etik Kurulundan Etik Kurul İzni (YDU/2021/94-1377) ve katılımcılardan çalışmanın içeriği açıklanarak gerekli yazılı izin alındı.

BULGULAR

Araştırmada yer alan annelerin ($n=494$) %46.2'sinin eğitim seviyesi üniversite ve üzeri, yaş ortalaması ise 30.28 ± 6.78 'di. Bebeklerin ay ortalaması 9.30 ± 6.85 olarak belirlendi (Tablo 1). Tablo 2'de annelerin bebeklerini Covid-19'dan korumak için aldığı çevresel önlemler yer almaktadır. Annelerin %76.9'u Covid-19'a yönelik herhangi bir kaynaktan araştırma yapmış, %70.9'u özel gün (doğum günü, dış partisi vb kutlaması) kısıtlaması uygulamakta, %66.0'ı ev ziyareti kısıtlaması uygulamakta ve %64.4'ünün ev hijyen alışkanlıklarında değişiklik yaptığı görülmektedir.

Tablo 1. Kadınların tanıttıcı özellikleri ($n=494$)

Özellikler	n	%	
Eğitim Seviyesi	İlköğretim ve altı	58	13.8
	Ortaöğretim	198	40.1
	Üniversite ve üzeri	228	46.2
Yaşanılan yer	İl/İlçe	414	83.5
	Köy/Kasaba	80	16.2
Pandemi sürecinde çalışma durumu	Çalışmayan	248	50.2
	Evden çalışan	96	19.4
	İş yerinde çalışan	74	15.0
	Doğum izni kullanan	76	15.4
	Minimum	Maksimum	Ort±ss
Yaş	17	45	30.28±6.78
Yaşayan çocuk sayısı	1	7	2.04±1.23
Bebeğin yaşı (ay)	0	24	9.30±6.85

Tablo 2. Annelerin bebeklerini Covid-19'dan korumak için uyguladığı çevresel önlemler (n=494)

Uygulamalar		n	%
Herhangi bir kaynaktan araştırma yapma durumu	Evet	380	76.9
	Hayır	114	23.1
	Evet	68	13.8
Bebeği toplu taşımaya bindirme	Hayır	358	72.4
	Bazen	68	13.8
	Evet	182	36.8
Bebeğin bakımı için herhangi birinden yardım alma	Hayır	242	49.0
	Bazen	70	14.2
	Evet	88	17.8
Bebeği kalabalık ortama sokma	Hayır	256	51.8
	Bazen	150	30.4
	Evet	318	64.4
Ev hijyen alışkanlıklarında değişiklik	Hayır	82	16.6
	Bazen	94	19.0
	Evet	326	66.0
Ev ziyareti kısıtlamalarında bulunma	Hayır	58	11.7
	Bazen	110	22.3
	Evet	350	70.9
Özel gün kısıtlamaları uygulama	Hayır	58	11.7
	Bazen	86	17.4

Tablo 3.'de annelerin bebeklerini Covid-19'dan korumak için bebeğe yönelik yaptığı uygulamalar yer almaktadır. Annelerin %88.7'sinin pandemi sürecinde bebeğin aşılarını düzenli olarak yaptırdığı ve %74.9'unun bebeği sağlık kontrolüne düzenli olarak götürdüğü saptandı. Bu süreçte annelerin %65.6'sının bebeğini sık sık öpmeye başladığı belirlendi.

Tablo 3. Annelerin bebeklerini Covid-19'dan korumaya yönelik uygulamaları (n=494)

Uygulamalar		n	%
Bebekle fiziksel mesafeyi korumaya çalışma	Evet	256	51.8
	Hayır	122	24.7
	Bazen	116	23.5
Bebeği sık sık öpme	Evet	36	7.3
	Hayır	324	65.6
	Bazen	134	27.1
Bebekle yakın temasta maske kullanma	Evet	96	19.4
	Hayır	304	61.5
	Bazen	34	19.1
Bebeği sağlık kontrolüne düzenli götürme	Evet	370	74.9
	Hayır	76	15.4
	Bazen	48	9.7
Bebeğin aşılarını düzenli yaptırma	Evet	438	88.7
	Hayır	30	6.1
	Bazen	26	5.2

Tablo 4.'te annelerin tanıtıcı özelliklerine göre bebeklerini Covid-19'dan korumak için yaptıkları uygulamalar arasındaki istatistiksel ilişki durumuna bakıldığında; annelerin eğitim seviyesine göre bebeğini sağlık kontrolüne düzenli götürme, bebeği toplu taşımaya bindirme, bebeği kalabalık ortama sokma ve ev ziyareti

kısıtlamalarında bulunma arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulundu ($p<0.05$).

Araştırmadaki annelerin yaş ortalamasına göre bebeğini sağlık kontrolüne düzenli götürme, bebekle yakın temasta maske kullanma ve bebeği kalabalık ortama sokma arasında istatistiksel anlamlı fark bulundu ($p<0.05$). Annelerin yaşayan çocuk sayısı ortalamasına göre bebeğini sağlık kontrolüne düzenli götürme, bebekle yakın temasta maske kullanma, bebeği toplu taşımaya bindirme, bebeği kalabalık ortama sokma ve ev ziyareti kısıtlamalarında bulunma arasında istatistiksel anlamlı fark bulundu ($p<0.05$). Ayrıca bebeğin ay ortalaması ile bebekle yakın temasta maske kullanma, bebeği kalabalık ortama sokma ve ev ziyareti kısıtlamalarında bulunma arasında istatistiksel anlamlı fark bulundu ($p<0.05$).

TARTIŞMA

Covid-19 virüsü 60 yaş üzeri ve kronik hastaları, gebeleri ve yenidoğanları sağlıklı yetişkinlere kıyasla daha olumsuz etkilemiştir [13,14]. Yenidoğanlarda en genç rapor edilen vaka Çin'de doğumundan 30 saat sonra Covid 19 tespit edilen bir bebektir [6]. Çin'de başka çalışma sonuçlarına göre ise Covid 19 pozitif olan 2135 çocuk arasında %17.6'sının (n=379) 1 yaş ve altı, %23'ünün (n=491) 1-5 yaş arasında olduğu rapor edilmiştir [15]. Dong ve ark. çalışmasında 94 (%4.4) pediatrik hastayı asemptomatik, 1088 (%51) hastayı hafif, 826 (%38.7) hastayı orta ve 112 (%5.2) hastayı ağır vaka olarak rapor etmiştir. Ağır vakaların en çok 1 yaş altı grupta ve sonrasında ise 1-5 yaş arasındaki grupta olduğu belirtilmiştir [6]. Bu durum 1 yaş altı bebeklerin hastalığı daha ağır geçirme eğilimi olduğunu göstermektedir. Yenidoğanlara bulaş en sık aile üyelerinden olmaktadır. Yapılan bir çalışmada enfekte bebeklerin öyküsünde en az bir aile üyesinin Covid-19 pozitif bulunduğu bildirilmiştir [16,17]. Bulaşma yolu bilindiği üzere solunum damlacıkları ve temas ile olmaktadır [18]. Özellikle yenidoğan ve bebeklik dönemleri anne, baba ve kardeşler açısından bebek ile temasın yoğun yaşandığı dönemlerdir. Kucaklama, sarılma, öpme, dokunma yenidoğana aile üyeleri tarafından sık yapılan davranışlardır ve anne bebek bağlanmasında önemli yeri bulunmaktadır. Çalışmamızda bebeklerin yaş ortalaması yaklaşık 9.30±6.85 ay olarak bulundu. Bu yaş grubunun bakım gereksinimleri nedeniyle yoğun temas gerektiren bir grup olduğu söylenebilir.

Literatür incelendiğinde pandemi döneminde yenidoğanları enfeksiyondan korumaya yönelik doğrudan yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılan dolaylı çalışmalar ışığında bulgularımız tartışıldı. Annelerin pandemi dönemi içerisinde bebekle fiziksel mesafeyi koruma durumlarına bakıldığında sadece %51.8'inin mesafeyi korumaya çalıştıkları görüldü. Annelerin %65.6'sının bebeğini sık öpmekten kaçındığı, %66'sının ev ziyaretlerini kısıtladığı, %70.9'unun özel gün kutlamalarını ertelediği belirlenmiş olup, annelerin yaklaşık yarısından fazlasının bebeği enfeksiyondan korumaya yönelik uygulamaları arttırdığı söylenebilir. Kadınların yaklaşık dörtte üçünün rutin kontroller için bebeğini sağlık kuruluşuna götürdüğü ve büyük çoğunluğunun bebeklerinin aşılarını düzenli olarak yaptırdığı belirlendi. Bu sonuçlar bize annelerin özellikle pandemi döneminde sağlık bakımı almada ve bebeği enfeksiyonlardan korumaya çalışmada hassas davrandıklarını göstermektedir.

Literatürde konu ile ilgili farklı görüşler olmakla birlikte uluslararası sağlık örgütlerinin yayınladıkları rehberler ışığında özellikle Covid-19 pozitif annelerin maske kullanımı ve el yıkama önlemleri alarak bebeklerini kucaklayabilecekleri ifade edilmektedir [19]. Bu çalışmada ise annelerin artan yaş ortalamaları ile bebeklerini Covid-19 virüsünden korumaya yönelik aldıkları bazı önlemler (düzenli sağlık kontrolüne gitme, bebeği sık sık öpmeme, yakın temasta maske kullanma, kalabalık ortamdan uzak durma vb.) arasında anlamlı ilişki olduğu görüldü. Yaş ortalaması yükseldikçe annelerin daha korumacı davrandıkları bulundu. Bunun nedeninin artan yaş ile beraber annelerin daha bilinçli davranışlar sergilemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 4. Annelerin tanıtıcı özelliklerine göre bebeklerini Covid-19'dan korumaya yönelik uygulamaları arasındaki ilişkisinin belirlenmesi

Tanıttıcı özellikler		Bebeği sağlık kontrolüne düzenli götürme	Bebekle yakın temasta maske kullanma	Bebeği toplu taşımaya bindirme	Bebeği kalabalık ortama sokma	Ev ziyareti kısıtlamalarında bulunma
Eğitim seviyesi	χ^2	57.987	42.836	7.300	94.951	27.475
	<i>p</i>	0.000	0.121	0.000	0.000	0.000
Annenin yaşı	F	9.358	4.906	2.290	5.028	0.638
	<i>p</i>	0.000	0.008	0.102	0.007	0.451
Yaşayan çocuk sayısı	F	14.167	4.604	18.029	23.897	14.234
	<i>p</i>	0.000	0.010	0.000	0.000	0.000
Bebegin yaşı (ay)	F	2.511	7.452	1.730	3.115	4.399
	<i>p</i>	0.082	0.001	0.178	0.045	0.013

χ^2 : Ki-kare değeri, F: Tek yönlü varyans analizi değeri, *p* value<0.05

Pandemi süresince virüsün bulaşma riski sebebiyle aileler bebeklerini kucaklama ve ten teması sağlama konusunda ikilem yaşamaktadırlar.

Kadınların eğitim düzeyleri ile bebeğin sağlık kontrollerini düzenli yaptırılmaları, pandemi döneminde kalabalık ortandan uzak durmaları ve ev ziyareti kısıtlamaları arasında anlamlı fark olduğu bulundu. Eğitim seviyesi arttıkça annelerin virüsten korunmaya yönelik aldıkları önlemlerin de paralel olarak artış gösterdiği görülmektedir. Yaşayan çocuk sayısı az olan ailelerde sağlık kontrollerinin düzenli takibinin, yakın temasta maske kullanma durumunun, kalabalık ortama girmemenin ve aile ziyareti kısıtlamalarının anlamlı olarak daha az olduğu ve bu durumun az çocuk sahibi ailelerde çocuğa ayrılan süre ve ilginin daha fazla olması ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bebeğin yaşı ile bebekle yakın temasta maske kullanma, bebeği kalabalık ortama sokma ve ev ziyareti kısıtlama konularında anlamlı fark olduğu, daha küçük bebeğe sahip olan annelerin daha korumacı yaklaşım sergilediği bulundu.

Covid-19'un anne sütüyle bulaşı belirsiz olup [20], gebeliğin üçüncü trimesterinde Covid-19 tanılı kadınlarda yapılan retrospektif çalışmada anne sütünde Covid 19 virüsüne rastlanmadığı bildirilmiştir [21]. DSÖ emzirmeyi güvenli kabul etmekte ve virüsten şüphelenilen ya da pozitif olduğu tespit edilen annelerin emzirirken maske takmaları, el ve göğüs hijyenlerini dikkat etmeleri gerektiğini vurgulamıştır [22]. Bu çalışmada, annelerin %70.2'si bebeklerini pandemi sürecinde emzirdiklerini ve %19.4'ünün bebeği emzirme sırasında maske kullandıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmamızda emzirme oranları yüksek olup, emzirme sırasında maske kullanımı düşük bulunmuştur. Bunun nedeninin hastalık taşımayan ve belirti göstermeyen anneler ile çalışılmasından kaynaklı olabileceğini düşünülmektedir.

Çalışmanın Limitasyonları

Araştırma, Kıbrıs adasının Kuzey kesiminde yapılmıştır. Bu sebeple Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Türk kesimi ve 0-24 aylık bebeğe sahip annelerin uygulamaları ile sınırlıdır.

SONUÇ

Pandemi sürecinde yenidoğan bebeği olan anne ve babalar için birçok konu ikilem yaratmaktadır. Pandemi dünya genelinde uzun süren kısıtlamalar sebebiyle yeni anne olan kadınların yakınlarından destek almasını engellemiş, bebeklerini aşı ve rutin kontroller için sağlık kuruluşlarına götürmekten endişe eder hale getirmiştir. Doğumda ve doğum sonrası dönemde, sürekli ebe desteğinin anne ve bebek üzerindeki etkileri göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Bu süreçte doğum yapan annelere bakım veren ebelerin anneleri emzirmeye teşvik etmesi, izolasyon kurallarına uyulmasını sağlaması, annelerin destek ihtiyacı olduğunda telefon ile ulaşılabilir olmaları konusunda tele-sağlık sisteminin güçlendirilmesi, konuyla ilgili güncel rehber

önerilerinin takip edilmesi ve aileye bilgi aktarılması yenidoğan bebeği olan aileye verilecek bütüncül ebelik bakımı açısından önem taşımaktadır.

Etik onay: 2021/94-1377 Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu

Çıkar çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal destek: Yok.

Teşekkür: Yok.

Yazar Katkısı: Fikir: BM,FY; Tasarım: BM,DN; Veri Toplama: FY,BM; Verilerin istatistiksel analizi: DN; Literatür taraması: FY,BM; Makale yazımı: BM,FY,DN; Eleştirel inceleme: BM.

KAYNAKLAR

1. Tübitak. <https://covid19.tubitak.gov.tr/dunyada-durum>, Erişim tarihi:22 Ocak 2022.
2. Bülbül A, Ağırgöl E, Uslu S, et al. Güncel veriler ışığında yenidoğan bebeklerde Covid 19 yönetimi: anne sütü ile beslenme, anne ile birlikte bakım ve klinik semptomlar. Med Bull Sisli Etfal Hosp. 2020;54(3):261-270.
3. Coronavirus Disease 2019 (Covid-19). Available at: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/covid-data/covidview/04102020/labs-regions.html>. Accessed Apr 14, 2020.
4. Dhochak N, Singhal T, Kabra SK, Lodha R. Pathophysiology of Covid-19: why children fare better than adults. Indian J Pediatr 2020;87:537-546.
5. Tezer H, Bedir Demirdağ T. Novel coronavirus disease (Covid-19) in children. Turk J Med Sci 2020;50:592-603.
6. Dong Y, Mo X, Hu Y, et al. Epidemiology of Covid-19 among children in China. Pediatrics. 2020;145:e20200702.
7. Çevik E. Covid-19 pandemi süreci ve intrapartum dönemde bakım, Balıkesir Medical Journal. 2021;5(3):164-169.
8. Kotlar B, Gerson E, Petrillo S, Langer A, Tiemeier H. The impact of the COVID-19 pandemic on maternal and perinatal health: a scoping review. Reproductive Health. 2021;18(1):1-39.
9. Riley T, Sully E, Ahmed Z, Biddlecom A. Estimates of the potential impact of the Covid-19 pandemic on sexual and reproductive health in low-and middle-income countries. International Perspectives on Sexual and Reproductive Health. 2020;46:73-76.
10. Ulu E. Covid-19 Pandemisinin yenidoğan sağlığı üzerine etkileri. Med Res Rep. 2020;3(Suppl1):118-139.
11. Rawat M, Chandrasekharan P, Hicar MD, Lakshminrusimha S. Covid-19 in newborns and infants-low risk of severe disease: silver lining or dark cloud?. American Journal of Perinatology. 2020;37(8):845-849.
12. Ovalı F, Yenidoğanlarda Covid-19 enfeksiyonları. Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi. Ocak 2020;25(1):23-35.
13. WHO (2020a). Clinical management of Covid-19: Interim Guidance (27 May 2020) Geneva, Switzerland: WHO.
14. Sağlık Bakanlığı (2020a) Covid-19 nedir? <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> Erişim Tarihi: 26 Nisan 2022.
15. CDC Information for Pediatric Healthcare Providers 2020.

16. Wei M, Yuan J, Liu Y, Fu T, Yu X, Zhang Z. Novel coronavirus infection in hospitalized infants under 1 year of age in China. *JAMA*. 2020;323(13):1313-1314.
17. Cao Q, Chen YC, Chen CL, Chiu CH. SARS-CoV-2 infection in children: Transmission dynamics and clinical characteristics. *Journal of the Formosan Medical Association*. 2020;119(3):670-673.
18. Li Q, Guan X, Wu P, et al. Early transmission dynamics in Wuhan, China, of novel coronavirus-infected pneumonia. *New England Journal of Medicine*, 2020;382(13):1199-1207.
19. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA). Covid-19 gebelik ve annelik bakım hizmetlerine ilişkin teknik bilgi notu paketi. Erişim adresi:16 Temmuz 2020.
20. Asadi L, Tabatabaei RS, Safinejad H, Mohammadi M. New Corona Virus (Covid-19) Management in Pregnancy and Childbirth. *Arch Clin Infect Dis*. 2020;15(Covid-19):e102938.
21. Chen H, Guo J, Wang C, et al. Clinical characteristics and intrauterine vertical transmission potential of Covid-19 infection in nine pregnant women: a retrospective review of medical records. *Lancet*. 2020;395(10226):809-815.
22. World Health Organization. Coronavirus disease (Covid-19) outbreak 2020. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novelcoronavirus-2019>. Erişim: 26 Nisan 2022.